

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

Ірина Арістова,

доктор юридичних наук,

професор, завідувач кафедри

адміністративного та інформаційного права

Сумського національного

аграрного університету

УДК 342.9

Становлення науки «інформаційне право»: питання методології (частина друга)*

Усвідомлення необхідності дослідження науки «інформаційне право» як «наукової діяльності» та ефективної організації відповідної наукової діяльності шляхом реалізації третьої моделі, дозволило встановити наступне. Отримані нові наукові знання щодо об'єкта пізнання – науки «інформаційне право», у свою чергу, також потребують своєї організації. Зважаючи на те, що результат розвитку науки відображається у наукових знаннях, то, очевидно, ці знання повинні бути також відображені у певних формах. Аналіз роботи [1, с. 43-52] дозволив з'ясувати існування різноманітних форм, зокрема: факт, положення, поняття, категорія, принцип, закон, теорія, доктрина, парадигма. У роботі пропонується, з одного боку, актуалізувати наукові

дослідження щодо опрацювання зазначених форм організації наукових знань про об'єкт пізнання – науку «інформаційне право», з іншого боку, – з'ясувати зміст окремих форм у рамках цієї статті, що буде зроблене трохи пізніше.

Виходячи із того, що у першій частині статті [2, с. 251] було отримано висновок, що організація наукової діяльності у сфері інформаційного права є предметом методології науки «інформаційне право» (як наукової діяльності), вважаємо за важливе наголосити на наступному. Методологія науки «інформаційне право» (як наукової діяльності) повинна бути спроможна надавати відповіді на питання щодо організації: 1) як ефективно систематизувати отримані нові наукові знання, використовую-

* *Продовження.* Початок статті див.: «Публічне право». – 2016. – № 2

чи, серед іншого, різноманітні форми організації наукових знань; 2) як ефективно отримувати (виробляти) нові наукові знання, використовуючи різноманітні методи та засоби. Тобто, організація наукової діяльності у сфері інформаційного права має передбачати і організацію наукових знань. На нашу думку, саме таке розширене розуміння методології науки «інформаційне право» (як наукової діяльності) сприятиме визначенню поняття «методологія науки «інформаційне право» (як системної цілісності).

Отже, ґрунтуючись на розширеному розумінні методології як вчення про організацію наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) та системної цілісності науки «інформаційне право» (як результату та як наукової діяльності), пропонуємо визначити поняття «методологія науки «інформаційне право» як вчення про організацію наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) у сфері інформаційного права. Врахування, серед іншого, положень роботи [1, с. 27] дозволяє обґрунтувати правильність наданого визначення. Зрозуміло, що «наукою взагалі» зайнятися неможливо – вчений або науковий колектив проводить конкретне наукове дослідження, по завершенню якого починає нове наукове дослідження і т. ін.. Оскільки методологія – це вчення про організацію діяльності та знань (зокрема, наукових), а наукова діяльність організується, відповідно, за певними замкнутими, завершеними циклами, остільки поняття «методологія науки «інформаційне право», «методологія наукової діяльності у сфері інформаційного права» та поняття «методологія наукового дослідження у сфері інформаційного права» постають синонімами.

Водночас може виникнути питання щодо доцільності використання іншого визначення поняття «методологія науки «інформаційне право», а саме: це вчення про методи та засоби пізнання [3, с. 78]. На нашу

думку, існують причини для непогодження із наведеним визначенням. По-перше, наукове дослідження у сфері інформаційного права розглядається як, певною мірою, суб'єктивний процес – як діяльність по отриманню нових наукових знань у сфері інформаційного права або вченим, або колективом вчених. По-друге, діяльність визначається як активна взаємодія людини з навколишньою дійсністю, під час якої людина виступає як суб'єкт, який цілеспрямовано впливає на об'єкт та задовольняє таким чином свої потреби [4, с. 95]. При цьому, активність суб'єкта є умовою, завдяки якій той чи інший фрагмент дійсності виступає як об'єкт (у нашому випадку йдеться про науку «інформаційне право»), що наданий суб'єкту у формах його діяльності [1, с. 11]. По-третє, під час наукової діяльності у сфері інформаційного права вчений (суб'єкт) самостійно визначає мету своєї діяльності (узгоджуючи її з метою надсистеми), і цей складний процес (як і процес досягнення цілі) потребує вибору та застосування специфічних методів та засобів.

По-четверте, організація, наприклад, наукової діяльності у сфері інформаційного права передбачає як саморегуляцію (у випадку конкретного вченого), так і управління (у випадку колективної діяльності вчених). Важливо, що саморегуляція має відповідну структуру: прийнята суб'єктом ціль діяльності; модель суттєвих умов діяльності; програма власних виконавчих дій; система критеріїв успішної діяльності; оцінка відповідності реальних результатів критеріям успіху; рішення щодо необхідності та характеру коригування діяльності [1, с. 15]. Таким чином, методологія наукової діяльності у сфері інформаційного права, а отже, методологія науки «інформаційне право», має обов'язково враховувати існування суб'єкта, об'єкта, мети, методів наукової діяльності у сфері інформаційного права. Тобто, розгляд методології науки «інформаційне

право» лише як сукупності методів та засобів дослідження виявляється не повним.

Таким чином, вважаємо, що адекватною моделлю предмета методології науки «інформаційне право» (і як наукової діяльності, і як результату) можна вважати третю модель (модель організації наукової діяльності у сфері інформаційного права), у якій організації потребує як процес (наукова діяльність), так і результат наукової діяльності (отримані наукові знання про об'єкт – «науку «інформаційне право»).

Виходячи із того, що у частині першій зазначеної статті [2] було запропоновано та обгрунтовано формування двох моделей дослідження науки «інформаційне право» (як результату, як наукової діяльності) та моделі організації наукової діяльності у сфері інформаційного права, а також враховуючи необхідність включення організацію наукових знань, системну цілісність науки «інформаційне право», вважаємо за доцільне перейти до остаточного формування пізнавальної моделі науки «інформаційне право» (четверта модель). Особливістю даної моделі постає те, що вона враховує як статику, так і динаміку науки «інформаційне право», а також постає системним утворенням, що реалізує спеціальну функцію надсистеми – юридичної науки в цілому. Визначено складові зазначеної моделі, що взаємодіють між собою: 1) модель дослідження науки «інформаційне право» (як результату); 2) модель дослідження науки «інформаційне право» (як наукової діяльності); 3) модель організації наукової діяльності (у тому числі і наукових знань) у сфері інформаційного права. Акцентовано увагу на тому, що схема взаємодії моделей зумовлена логікою ефективного отримання нового наукового знання у сфері інформаційного права з наступним його акумулюванням, наприклад, у відповідних базах знань. Вважаємо, що використання зазначеної моделі може бути корисним на

етапі становлення науки «інформаційне право».

Водночас, важливо відмітити, що основними достатніми умовами для методології науки (у тому числі, науки «інформаційне право» як системної цілісності) постають: 1) філософсько-психологічна теорія діяльності [5]; 2) системний аналіз – вчення про систему методів дослідження або проектування складних систем, пошуку, планування та реалізації змін, що призначені для ліквідування проблем [6, с. 360]; 3) наукознавство, теорія науки (наприклад, гносеологія як розділ наукознавства) [1, с. 10].

Аналіз положень філософсько-психологічної теорії діяльності та системного аналізу, а також співставлення підходів філософії, психології та системного аналізу дозволили переконатися у обгрунтованості вибору загальної схеми структури діяльності [1, с. 12-16]. Основними структурними компонентами діяльності є наступні: потреба, мотив, ціль, завдання, технології (форми, методи, засоби), цілевиконання (дії), результат. Важливо підкреслити, що ціль займає особливе місце у структурі діяльності: 1) у випадку репродуктивного характеру діяльності проблеми цілепокладання, тобто побудови процесу визначення цілі, не виникає; 2) у випадку інноваційної, творчої діяльності (зокрема, наукової) ціль має визначатися самим суб'єктом (наприклад, вченим) і процес цілепокладання постає доволі складним процесом. Відомо, що у категоріях проектної форми організації наукового процесу та категоріях системного аналізу процес цілепокладання визначається як проектування [1, с. 13].

Враховуючи існування однієї із особливостей запропонованої у даній статті пізнавальної моделі науки «інформаційне право» – реалізація спеціальної функції надсистеми (юридичної науки в цілому), вважаємо за необхідне нагадати наступне [2]. По-перше, ціль (мета) постає системоутворюючим чинником системи (науки «інформаційне право»).

По-друге, мета цієї системи має узгоджуватися з метою надсистеми – юридичної науки в цілому. По-третє, мета різноманітних підсистем науки «інформаційне право» (окремі напрями науки «інформаційне право»), у свою чергу, має узгоджуватися з метою системи. Виникає питання: чи існує відповідне розуміння значення коректного визначення мети під час проведення конкретного наукового юридичного дослідження? Аналіз наукових праць у сфері інформаційного права дозволив переконатися, що таке розуміння практично відсутнє. Означена ситуація, на наш погляд, потребує якнайшвидшого вирішення. У роботі відстоюється позиція щодо необхідності актуалізації наукових досліджень, спрямованих на обґрунтування визначення мети наукової діяльності у юридичній сфері в цілому та у сфері інформаційного права зокрема.

На нашу думку, одним із підходів до визначення мети юридичного наукового дослідження постає підхід, пов'язаний із формуванням системної моделі, невід'ємними взаємодіючими складовими якої є: 1) модель дослідження мети як результату (належний рівень правопорядку в суспільстві); 2) модель дослідження мети як процесу (ефективний процес правового регулювання суспільних відносин). Водночас, виникають питання, які також потребують свого вирішення, наприклад: як визначити рівень правопорядку, які параметри визначають правопорядок?; від яких чинників залежить ефективність правового регулювання? та ін. Вважаємо, що формування та реалізація системної моделі мети юридичного наукового дослідження пов'язано із використанням власних методів і засобів, а також існуванням спеціальних стадій та етапів. Зважаючи на системний характер юридичної науки в цілому, у роботі пропонується здійснювати узгодження мети наукового галузевого юридичного дослідження (у тому числі, у сфері інформаційного права) з метою юридичної науки в

цілому, з огляду, наприклад, на закон організації складних систем (закон адитивності) [7]. Усвідомлюючи важливість та одночасно складність вирішення проблеми визначення мети юридичних наукових досліджень, як складової методології науки «інформаційне право», вважаємо за доцільне привернути увагу науковців до спільного її опрацювання.

Виходячи із важливої ролі та місця суб'єкта наукової діяльності у методології науки «інформаційне право», у роботі вважалося за необхідне акцентувати увагу на дослідженні якісних стандартів, які мають бути у будь-якого суб'єкта. Як зазначено вище, такі стандарти передусім виробляються наукознавством [8]. У роботі відстоюється позиція, що дослідник в сфері інформаційного права повинен достатньо чітко та свідомо: 1) уявляти, що таке наука, як вона організовується; 2) знати закономірності розвитку науки, структуру наукового знання, критерії науковості нового знання, форми наукового знання, якими він користується і в яких він хоче відобразити результати свого наукового дослідження і т. ін. [1, с. 26]. Тобто, у дослідника (суб'єкта) обов'язково має бути підґрунтя для наукової діяльності у сфері інформаційного права для того, щоб ця діяльність була свідомо та організована. Враховуючи те, що наукознавство, як галузь науки, включає гносеологію, яка, у свою чергу, включає, як компонент своєї структури, методологію науки, пропонується з'ясувати гносеологічні засади методології науки «інформаційне право».

Вважаємо, що вчений, який займається дослідженнями у сфері інформаційного права, має враховувати, зокрема, існування однієї із закономірностей розвитку науки в цілому – взаємодію та взаємопов'язаність усіх галузей науки. Особливу увагу необхідно звернути на взаємодію усіх галузей юридичної науки, оскільки це дозволяє досліджувати предмет однієї із галузей юридичної науки (наприклад, науки «інформаційне

право») за допомогою прийомів і методів інших юридичних наук. Вважається [1, с. 33], що внаслідок цього створюються необхідні умови для більш повного та глибокого розкриття сутності й законів якісно різних явищ.

Аналіз наукових праць [9-11] дозволив встановити певні критерії науковості знання, тобто, за якими ознаками виділяються наукові знання із усієї сфери знань. Очевидно, що інформація про існуючі критерії науковості знання, яке отримано під час дослідження у сфері інформаційного права, сприятиме здійсненню перевірки цих знань на науковість. Вважаємо, що вельми корисними постають наступні основні критерії: 1) істинність знання; 2) інтерсуб'єктивність знання; 3) системність знання. Безумовно, конструктивне використання дослідником зазначених критеріїв потребує їх правильного розуміння. Встановлено, що науковому знанню притаманне те, що не просто повідомляється про істинність того чи іншого змісту, але й наводяться підстави, відповідно до яких цей зміст істинний (наприклад, логічний висновок). Таким чином, в якості ознаки, що характеризує істинність наукового знання, вибирають вимогу його достатньої обґрунтованості. До речі, принцип достатньої підстави (у логіці він називається «законом достатньої підстави») постає фундаментом усієї науки [1, с. 38].

Тлумачення критерію інтерсуб'єктивності для наукового знання передбачає універсальність, «безособистість» і належність до таких форм знання, що базуються на визнанні істини за об'єктивно достатніми підставами. Ознака інтерсуб'єктивності конкретизується вимогою відтворення наукового знання, тобто, знання є інваріантними для будь-якого суб'єкта, який пізнає об'єкт. Що стосується ознаки системності, то для наукового знання це означає системну організованість, яка зумовлена особливістю наукового знання. Йдеться про таку обґрунтованість, що породжує безпе-

речність у істинності його змісту, оскільки має сувору індуктивно-дедуктивну структуру, властивість знання розумового, яке отримано внаслідок розмірковування на основі дослідних даних [1, с. 39]. Водночас, важливо усвідомлювати, що: 1) кожна ознака окремо не формує науку; 2) лише одночасна реалізація усіх трьох ознак (істинності, інтерсуб'єктивності, системності) у тому чи іншому результаті пізнання повною мірою визначає науковість знання [9].

Вважаємо за необхідне нагадати, що у першій частині нашої статті [2] відзначалося, що в залежності від завдань та настанов конкретних досліджень виділяють різноманітні групи критеріїв науковості [12, с. 92], наприклад: 1) історичні критерії науковості (формально-логічна непротивірчність знання; перевірка досвідом та емпірична обґрунтованість; інтерсуб'єктивність та універсальність та ін.); 2) функціонально-орієнтовані критерії науковості (логічні критерії – непротивірчність, повнота, незалежність вихідних аксіом та ін.; прагматичні критерії – простота, інструментальна ефективність та ін.); 3) об'єктивно-предметні критерії науковості (системність, доказуємість та обґрунтованість, достовірність та об'єктивна істинність). У роботі відстоюється позиція, що для формування у суб'єкта якісного стандарту під час проведення наукових досліджень у сфері інформаційного права вельми важливо актуалізувати здійснення спеціальних досліджень у напрямку вибору критеріїв науковості знання, а також їх використання у сфері інформаційного права.

На нашу думку, однією із складових стандарту дослідника у сфері інформаційного права має бути інформація про форми організації наукових знань. Аналіз літератури дозволив встановити, що на сьогодні практично відсутнє систематичне викладення зазначеного питання. Водночас, автори роботи [2, с. 43-52], усвідомлюючи сучасний стан

опрацювання зазначеної теми, а також існування тенденції щодо помилового та безсистемного використання науковцями форм організації наукових знань, навели повний системний опис зазначених форм. Вважаємо за доцільне конструктивно використати цей матеріал у нашому дослідженні. Передусім, слід зазначити, що аналіз багатьох наукових праць у сфері інформаційного права засвідчив, що науковці: 1) вводять у науковий обіг різноманітні поняття, категорії; 2) висувають гіпотези; 3) розробляють концепції, теорії; 4) формують ідеї; 5) порушують проблему і т. ін. З одного боку, у роботі підтримується у цілому намагання дослідників щодо розбудови науки «інформаційне право», з іншого боку, вважаємо, що науковий рівень цих досліджень не завжди «дотягує» до існуючих стандартів, зокрема, щодо правильного розуміння та коректного використання таких конструкцій, як концепція, теорія, категорія та ін. Наприклад, немає чіткого розуміння загального та вузького тлумачення терміну «теорія», основних компонентів теорії, типів теорії, центрального системоутворюючого елемента теорії тощо. Така ситуація, на наш погляд, зумовлює потребу у проведенні досліджень форм організації наукових знань у сфері інформаційного права.

Грунтуючись на положеннях роботи [1, с. 43-52], пропонуємо формами організації наукових знань у сфері інформаційного права вважати наступні: факт, положення, поняття, категорія, принцип, закон, теорія, ідея, доктрина, парадигма, проблема, гіпотеза. Усвідомлюючи важливість розкриття усіх зазначених форм, а також враховуючи обмежений обсяг статті, у роботі вважалось за можливе передусім акцентувати увагу на дослідженні «поняття» як однієї із форм організації наукових знань у сфері інформаційного права. Такий вибір зумовлений наступними чинниками: 1) інші форми організації наукових знань (факти, положення, теорії і т. ін.) виражаються через сло-

ва-поняття та зв'язки між ними; 2) найвищою формою людського мислення є понятійне, словісно-логічне мислення. У зв'язку з останнім, дуже слушною є думка, що «зрозуміти» означає виразити у формі таких понять, які породжують адекватні образи. У роботі використовується наступне розуміння терміну «поняття»: це «думка, яка відображає в узагальненій та абстрактній формі предмети, явища й зв'язки між ними через фіксацію загальних та специфічних ознак – властивостей предметів та явищ» [1, с. 43]. Вважаємо, що дослідник у сфері інформаційного права має враховувати, що у науці існує точка зору про існування так званих «понять, що розвиваються».

На нашу думку, у процесі становлення науки «інформаційне право» спостерігається тенденція накопичення нових наукових даних та розвитку наукових теорій, що може спричинити появу нових ознак та властивостей, що, у свою чергу, коригує зміст поняття (наприклад, поняття «інформаційне суспільство», «інформаційна сфера», «інформаційні відносини», «інформаційні правовідносини»). Тобто, зазначені поняття є прикладами «понять, що розвиваються». У роботі пропонується здійснювати постійний моніторинг змін у змісті понять науки «інформаційне право», оскільки це, серед іншого, дозволить оперативно повідомляти відповідні органи державної влади щодо необхідності врахування змін у інформаційному законодавстві.

Виходячи із того, що процес утворення та розвитку понять вивчає логіка (формальна та діалектична), у роботі наголошується на необхідності активізації використання логіки для правильного конструювання визначення понять науки «інформаційне право». Вважаємо за важливе акцентувати увагу на існуванні різних класів понять (наприклад, індивідуальні, загальні, збірні, абстрактні, конкретні, відносні, абсолютні) [13, с. 7-12], що треба враховувати під час форму-

вання понятійної бази передусім науки «інформаційне право», яка знаходиться на етапі свого становлення. Зважаючи на те, що у логіці розглядаються такі конструкції (які відносяться до структури понять) як зміст та обсяг, слід чітко їх розуміти, а також знати, у чому полягає різниця між ними. Отже, обсяг понять визначає таку сукупність елементів, до якої додається дане поняття, а зміст визначає такі ознаки, які притаманні тому чи іншому поняттю [13, с. 15]. До речі, з'ясовано, що відношення між обсягом та змістом понять «суспільство» та «інформаційне суспільство» наступне. Зміст поняття «інформаційне суспільство» більше, ніж поняття «суспільство», а обсяг поняття «інформаційне суспільство» менше, ніж поняття «суспільство». Отже, у процесі збільшення змісту поняття відбувається зменшення його обсягу, і навпаки. Що стосується ознак понять, то з часів Аристотеля вони поділяються на п'ять класів: родова ознака, видова відмінність, вид, власна ознака, невласна ознака [13, с. 13, 14]. Вважаємо, що спеціального дослідження потребує і проблема відношення між поняттями, що пов'язано із розглядом логічних відношень, наприклад, субординація понять, координація понять, рівнозначність понять, протилежність понять, практичність понять та ін.

Усвідомлюючи, що головна мета визначення поняття – розкрити зміст поняття, зробити зміст поняття таким, щоб він був точним, у роботі акцентується увага на двох способах визначення поняття: а) перерахування ознак, які притаманні даному поняттю; б) визначення здійснюється за допомогою найближчого роду та видової різниці; визначення відбувається за допомогою судження, яке містить підмет та присудок; правильне визначення зумовлено дотриманням чотирьох спеціальних правил [13, с. 26-28]. Слід визнати, що існують і інші способи, наприклад, вказівка, опис, характеристика, порівняння та ін. Водночас, вельми корисни-

ми, з методологічної точки зору, постають дослідження процесу ділення, який, на відміну від процесу визначення, розкриває обсяг поняття. Йдеться, зокрема, про ділення роду на види, видів на підвиди, що також пов'язано із дотриманням певних правил [13, с. 31-33]. До речі, одним із таких правил є те, що ділення повинно мати одну підставу. На жаль, зазначене правило дуже часто порушується, про що свідчать проведені дослідження.

Аналіз багатьох наукових досліджень у галузі інформаційного права (передусім дисертаційних досліджень) переконливо доводить, що використання логіко-семантичного методу для визначення понятійної бази лише анонсується, і насправді є суттєві підстави для активізації наукової дискусії щодо правильного мислення, яке має бути підпорядковано вимогам чотирьох його законів. Розуміючи важливість і одночасно складність порушеного питання, вважаємо за необхідне привернути увагу наукової спільноти до спільного вирішення зазначеного питання. Вважаємо, що глибоке дослідження «поняття», як форми організації наукового знання у сфері інформаційного права, сприятиме, серед іншого, розробці нових теорій, концепцій та ін.

Таким чином, у статті (друга частина) було отримано наступні результати.

1. Обґрунтовано, що предметом методології науки «інформаційне право» (як системної цілісності результату та наукової діяльності) є організація наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) у сфері інформаційного права.

2. Запропоновано пізнавальну модель науки «інформаційне право» (як системної цілісності), яка враховує як статику, так і динаміку науки «інформаційне право».

3. Актуалізовано проведення наукових досліджень, спрямованих на обґрунтування визначення мети наукової діяльності у юридичній сфері в

цілому та у сфері інформаційного права зокрема. Запропонована системна модель мети наукової діяльності у юридичній сфері, формування та реалізація якої потребує використання власних методів та засобів.

4. З'ясовано окремі гносеологічні засади методології науки «інформаційне право». Встановлено необхідність проведення спеціальних досліджень у напрямках: 1) вибору критеріїв науковості знання, а також їх ви-

користання у сфері інформаційного права під час відповідної наукової діяльності; 2) опрацювання форм організації наукових знань у сфері інформаційного права. Акцентовано увагу на одній із форм організації наукових знань у сфері інформаційного права – «поняття».

Дослідження щодо методології науки «інформаційне право» будуть продовжені у наступній публікації в журналі.

Список використаних джерел

1. Новиков А. М. Методология научного исследования / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: Либроком, 2009. – 280 с.
2. Арістова І. В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології (частина перша) / І. В. Арістова // Публічне право. – 2016. – № 2. – С. 245-253.
3. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України: Монографія / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2012. – 304 с.
4. *Философский энциклопедический словарь*. – М. Сов. Энциклопедия, 1983. – 630 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. – СПб.: ПИТЕР, 2003. – 720 с.
6. Перегудов Ф. И. Введение в системный анализ / Ф. И. Перегудов, Ф. П. Тарасенко. – М.: Высшая школа, 1989. – 367 с.
7. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем / П. К. Анохин. Электронный ресурс [Режим доступа] <http://goo.gl/gCmf1Z>
8. Кочергин А. Н. Методы и формы познания / А. Н. Кочергин. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 76 с.
9. Ильин В. В. Природа науки: Гносеологический анализ / В. В. Ильин, А. Т. Калинин. – М.: Высшая школа, 1985 – 218 с.
10. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Наука, 2001. – 228 с.
11. Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М.: Наука, 1983. – 605 с.
12. *Философия и методология науки: Учебное пособие для аспирантов и магистрантов* / А. И. Зеленков и др. / под ред. А. И. Зеленкова. – [изд. 2-е, доп. и испр.]. – Минск: ГИУСТ, 2011. – 479 с.
13. Челпанов В. Г. Учебник логики / В. Г. Челпанов. – М.: Научная библиотека, 2010. – 128 с.

Арістова І. В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології (частина друга)

Статтю присвячено аналізу основних достатніх умов для методології науки «інформаційне право». Обґрунтовано визначення предмета методології науки «інформаційне право» (як системної цілісності результату та наукової діяльності). Запропоновано пізнавальну модель науки «інформаційне право».

Ключові слова: предмет методології, наука «інформаційне право», модель, достатні умови, гносеологічні засади, критерії науковості знання, форми організації наукових знань.

Аристова И. В. Становление науки «информационное право»: вопросы методологии (часть вторая)

Статья посвящена анализу основных достаточных условий для методологии науки «информационное право». Обосновано определение предмета методологии науки «информационное право» (как системной целостности результата и научной деятельности). Предложена познавательная модель науки «информационное право».

Ключевые слова: предмет методологии, наука «информационное право», модель, достаточные условия, гносеологические основы, критерии научности знаний, формы организации научных знаний.

Aristova I. Formation of the science of “Information Law”: issues of methodology (part two)

The article is focused on the analysis of the basic sufficient conditions for the methodology of the science of “information law”. The definition of the subject of the methodology of the science of “information law” (as the system integrity of the result and scientific activities) has been grounded. A cognitive model of the science of “information law” has been offered.

Key words: Key words: subject of the methodology, science of “information law”, model, sufficient conditions, epistemological foundations, criteria of scientific knowledge, forms of organization of scientific knowledge.